

FONEMATIK ESHITUVNI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING O'RNI

Mahkamova Iroda Suhbatulla qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti

Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalishi

2 bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Alfraganus universiteti

v.b dotsent PhD **Utbasarova Umida.M**

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha va boshlang'ich yoshdagi bolalarda fonematik eshituvni rivojlantirish jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida o'yin texnologiyalari, multimediya vositalari, audio mashg'ulotlar va guruhli ish shakllarining fonematik eshituvni shakllantirishdagi samaradorligi tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol yondashuv bolalarda tovushlarni farqlash, eshituv xotirasi, diqqat va nutq faolligini rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada zamonaviy logopedik amaliyotda raqamli texnologiyalarning ahamiyati ham alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: fonematik eshituv, interfaol metodlar, logopediya, o'yin texnologiyasi, nutq rivojlanishi, eshituv xotirasi, differensiasiya.

Аннотация

В статье рассматривается роль и значение интерактивных методов в процессе развития фонематического слуха у детей дошкольного и младшего школьного возраста. В ходе исследования были проанализированы эффективность игровых технологий, мультимедийных средств, аудиотренингов и групповых форм работы при формировании фонематического восприятия. Результаты показали, что

использование интерактивных подходов способствует развитию у детей слуховой памяти, внимания, способности различать звуки и повышает речевую активность. Особое внимание уделено значению цифровых технологий в современной логопедической практике

Ключевые слова: фонематический слух, интерактивные методы, логопедия, игровые технологии, развитие речи, слуховая память, дифференциация.

Annotation

This article explores the role and significance of interactive methods in developing phonemic hearing among preschool and primary school children. The study analyzes the effectiveness of game-based learning, multimedia tools, audio training, and group activities in enhancing phonemic perception. The findings indicate that the use of interactive approaches significantly improves children's auditory memory, attention, sound differentiation, and speech activity. The paper also highlights the importance of digital technologies in modern speech therapy practice.

Keywords: phonemic hearing, interactive methods, speech therapy, game technology, speech development, auditory memory, differentiation

Kirish

Bolalar nutqining to'g'ri shakllanishi uchun fonematik eshituvning rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Fonematik eshituv — bu tovushlarni farqlash, ularni to'g'ri talaffuz qilish, nutq jarayonida tovushlarning o'zaro aloqasini anglash va eshituv orqali nutqni tahlil qilish qobiliyatidir. Fonematik eshituv yetarlicha rivojlanmagan bolalarda tovushlarni aralashtirib talaffuz qilish, o'xshash tovushlarni farqlay olmaslik, yozma nutqda xatolarga yo'l qo'yish holatlari tez-tez uchraydi

So'nggi yillarda logopedik amaliyotda fonematik eshituvni rivojlantirishda interfaol metodlar keng qo'llanilmoqda. Ular bolalarda nutq faoliyatini faollashtirish, diqqat va eshituv xotirasini kuchaytirish, o'yin orqali o'rganishga qiziqish uyg'otish imkonini

beradi. Interfaol yondashuvlar logoped va bola o'rtasida faol muloqotni ta'minlab, nutqiy mashg'ulotlarni yanada samarali va qiziqarli qiladi.

Asosiy qism

1. Fonematik eshituvning logopedik ahamiyat

Fonematik eshituv bolaning og'zaki va yozma nutqining asosi hisoblanadi. L.S. Vygotskiy, R.E. Levina, A.R. Luriya kabi olimlar fonematik eshituvni yuqori darajadagi psixik faoliyat turi sifatida ta'riflab, u nutqni idrok etish va to'g'ri talaffuz qilish uchun zarurligini ta'kidlaganlar. Agar bola tovushlarni farqlay olmasa, so'zlarni to'g'ri talaffuz etish, yozishda harflarni ajratish va tovush tarkibini tahlil qilishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Shu sababli logopedik mashg'ulotlarda fonematik eshituvni shakllantirish mustaqil yo'nalish sifatida ko'riladi. Ushbu mashg'ulotlarda asosiy maqsad — bola tovushlarni eshituv orqali tahlil qilishni, ularni farqlashni, nutq jarayonida ularni ongli ravishda qo'llay olishni o'rganishidir.

2. Interfaol metodlarning mohiyati

Interfaol metodlar — bu o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida faol muloqotga asoslangan, o'yin, raqamli texnologiyalar, vizual va eshituv vositalarini qo'llash orqali o'rganishni tashkil etuvchi metodlardir. Logopedik amaliyotda quyidagi interfaol usullar keng qo'llaniladi:

“Eshit va top” o'yini – bola tovushlarni tinglab, ularni manba bilan moslashtiradi (masalan: /s/ va /sh/ tovushlarini farqlash).

Multimedia mashg'ulotlari – tovush, rasm, va animatsiyalarni uyg'unlashtirgan interfaol dasturlar yordamida bolalar eshituvni mashq qiladilar.

“Tovushli domino” yoki “So'z zanjiri” o'yinlari – eshituv tahlilini mustahkamlash uchun ishlatiladi.

“Audio diktant” – logoped tomonidan talaffuz etilgan soʻzlarni bola tinglab, tovush tartibini eslab yozadi.

Axborot texnologiyalari asosidagi dasturlar, masalan, “Nutq oʻrgatuvchi”, “Eshituv differensiasiyasi” kabi logopedik dasturlar, eshituvni mustahkamlashda yuqori samaradorlik beradi.

Interfaol metodlar bola faol ishtirokini taʼminlaydi, oʻz-oʻzini nazorat qilish imkonini beradi va individual yondashuvni qoʻllashga yordam beradi.

3. Interfaol metodlarning psixologik-pedagogik afzalliklari

Fonematik eshituvni rivojlantirish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish quyidagi natijalarga olib keladi:

Diqqat va eshituv xotirasining rivojlanishi;

Tovushlarni farqlash va tanish qobiliyatining ortishi;

Soʻz boyligi va nutq faolligining oshishi

Bolaning muloqotga kirishish istagini kuchaytirish;

Mashgʻulot jarayonida mustaqil fikrlash va oʻz fikrini ifoda etish koʻnikmasini rivojlantirish.

Tajriba natijalari shuni koʻrsatadiki, oʻyin va interfaol mashgʻulotlar asosida tashkil etilgan logopedik darslarda bolalar tovushlarni ancha tez farqlay boshlaydilar, xotira va tafakkur koʻrsatkichlari yaxshilanadi.

4. Amaliy tavsiyalar

Logopedik amaliyotda interfaol metodlarni samarali qoʻllash uchun quyidagi shartlarga eʼtibor berish lozim

Mashgʻulotlar tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etilishi kerak;

Har bir interfaol mashq bolalarning yosh va nutqiy rivojlanish darajasiga mos bo'lishi zarur;

Eshituv materiallari sifatli audio yozuvlar asosida tanlanadi;

O'yin va mashqlar bolada qiziqish uyg'otishi, motivatsiyani oshirishi lozim;

Har bir dars yakunida natijani baholash va mustahkamlovchi mashqlar o'tkazish tavsiya etiladi.

Interfaol metodlarning samaradorligi shundaki, ular logopedik mashg'ulotlarda bolani faol subyekt sifatida ishtirok ettiradi. Bunda bola faqat tinglovchi emas, balki muloqot jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Mashg'ulot davomida o'yin, musiqiy, vizual va harakatli elementlar uyg'unlashib, fonematik eshituvni shakllantirish jarayoni yanada tabiiy va qiziqarli bo'ladi.

Shuningdek, interfaol metodlar yordamida bolalar o'z nutqidagi xatolarni mustaqil aniqlash va tuzatishga o'rganadilar. Bu esa ularning o'z-o'zini nazorat qilish, nutqiy tafakkur va eshituv diqqatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, interfaol mashg'ulotlardan tizimli foydalanish natijasida bolalarda tovush differensiasiyasi, eshituv xotirasi va nutq faolligi sezilarli darajada ortadi.

Xulosa

Fonematik eshituvni rivojlantirish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish bolalarning nutq faolligini oshirish, tovushlarni to'g'ri farqlash va talaffuzni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin, vizual va eshituv asosidagi interfaol topshiriqlar orqali bola nutqiy jarayonga faol jalb etiladi, bu esa logopedik mashg'ulotlarning samaradorligini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar yordamida o'tkazilgan mashg'ulotlarda bolalarning fonematik eshituv ko'rsatkichlari an'anaviy metodlarga qaraganda tezroq shakllanadi.

Natijada bolalarda eshituv tafakkuri, diqqat, xotira, nutqiy motivatsiya va o'z fikrini ifoda etish qobiliyatlari rivojlanadi. Shunday qilib, logopedik amaliyotda interfaol

metodlardan foydalanish fonematik eshituvni shakllantirishning zamonaviy va samarali yo‘nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Xasanova M. “Logopediya asoslari”. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Sodiqova N. “Nutq buzilishlari va ularni bartaraf etish metodlari”. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021.
3. Nurmatova G. “Fonematik eshituvni rivojlantirishda o‘yin texnologiyalarining roli”. – Logopediya jurnali, №3, 2022
4. Жирнова О.С. Психолого-педагогическое сопровождение детей с нарушениями речи. – Москва: Академия, 2019.
5. T. Brown, Interactive Methods in Speech Therapy: Practice and Results. – London: Routledge, 2020.
6. Ильина Е.А. Развитие фонематического восприятия у детей дошкольного возраста. – Санкт-Петербург: Речь, 2018.